

Prawo rzymskie. Instytucje

Wydanie 7.

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Spis treści

Wstęp	XV
Wstęp do drugiego wydania	XVII
Wstęp do trzeciego wydania	XVIII
Wstęp do czwartego wydania	XIX
Wstęp do piątego wydania	XXI
Wstęp do szóstego wydania	XXII
Wstęp do siódmego wydania	XXIV
Wykaz skrótów	XXVII
Opracowania encyklopedyczne i słowniki, podręczniki, wybory źródeł, prace pomocnicze	XXXI

Wprowadzenie

Rozdział I. Znaczenie nauki prawa rzymskiego	1
§ 1. Rola prawa rzymskiego w nauczaniu prawa	1
§ 2. Znaczenie terminu „prawo rzymskie”	2
§ 3. Znaczenie prawa rzymskiego w dziejach prawa w Europie	5
I. Korzenie współczesnej Europy	7
II. Prawo rzymskie jako podstawa współczesnego prawa prywatnego	7
III. Prawo rzymskie jako podstawa historycznego spojrzenia na prawo	10
Rozdział II. Rzymskie definicje prawa, systematyzacje prawa i pojęcia prawne ..	12
§ 4. Definicja prawa	12
I. Uwagi wstępne	12
II. Elementy definicji prawa w tekstach jurystów rzymskich	15
§ 5. Podziały prawa	16
I. Znaczenie podziałów w definiowaniu prawa	16
II. Zasada personalności prawa i wynikające z niej podziały prawa	16
1. Zasada personalności a zasada terytorialności prawa	16
2. <i>Ius civile</i>	18
3. <i>Ius gentium</i>	19
4. <i>Ius honorarium</i>	19
5. <i>Ius vetus</i> – <i>ius novum</i>	20
III. Podział prawa na <i>ius strictum</i> i <i>ius aequum</i>	20
IV. Podział prawa na publiczne i prywatne	22
V. Podział stosunków prawnych na stosunki chronione za pomocą <i>actiones in rem</i> oraz <i>actiones in personam</i>	23
1. Uwagi wstępne	23
2. Prawa władcze skuteczne <i>erga omnes</i>	24

3. Prawa względne, skuteczne wobec określonych osób (<i>inter partes</i>)	25
§ 6. Rzymskie systematyzacje prawa prywatnego	26
I. Znaczenie systematyki prawa	26
II. Systematyka ustawy XII tablic	26
III. Systematyka edyktowa	29
IV. Systematyka naukowa	29
1. Idee Cyncerona dotyczące sposobu przedstawiania prawa	29
2. Systematyka Instytucji Gaiusa	30
3. Systematyka pandektowa	32
§ 7. Zdarzenia wywołujące skutki prawne	32
I. Uwagi wstępne	33
II. Działania prawne – pojęcie i klasyfikacja	33
1. Pojęcie	33
2. Czynności formalne i nieformalne	34
3. Czynności jednostronne i dwustronne	35
4. Czynności między żyjącymi (<i>inter vivos</i>) i na wypadek śmierci (<i>mortis causa</i>)	35
5. Czynności rozporządzające i zobowiązujące	35
6. Czynności odpłatne i nieodpłatne (pod tytułem darmym)	35
7. Czynności przyczynowe (kausalne) i czynności abstrakcyjne (oderwane)	36
8. Czynności fiducjarne	38
III. Elementy czynności prawnej	38
1. <i>Essentialia, naturalia</i> i <i>accidentalialia negotii</i>	38
2. Warunek	39
2.1. Warunki zawieszające i rozwiązujące	40
2.2. Warunki potestatywne, kausalne i mieszane	40
2.3. Warunki dodatnie i ujemne	41
3. Termin	41
4. Polecenie	41
IV. Oświadczenie woli i jego wady	42
1. Zamierzona rozbieżność między wolą a oświadczeniem	42
2. Niezamierzona rozbieżność między wolą a oświadczeniem	43
V. Modyfikacja nieważnej czynności prawnej	44
VI. Skutki zdarzeń prawnych	45
VII. Zastępstwo	46
Rozdział III. Źródła prawa	48
§ 8. Periodyzacja prawa rzymskiego	48
§ 9. Źródła prawa w okresie archaicznym	48
I. Zwyczaj	49
II. <i>Leges regiae</i>	49
III. Ustawa XII tablic	50
IV. <i>Leges</i> i <i>plebiscita</i>	51
V. Interpretacja ustawy XII tablic i początki rzymskiej jurysprudencji	52
§ 10. Źródła prawa w okresie przedklasycznym	53
I. Edykty urzędników	54
II. Wpływ jurystów na rozwój i doskonalenie prawa	56
§ 11. Źródła prawa w okresie klasycznym	57

I. Zaprzestanie uchwalania <i>leges</i>	58
II. <i>Senatus consulta</i>	58
III. Uporządkowanie edyktów	59
IV. Konstytucje cesarskie	59
V. Prawotwórcza działalność prawników	60
1. <i>Ius respondendi</i>	60
2. Szkoły prawa i najwybitniejsi juryści	61
3. Instytucje Gaiusa	63
§ 12. Źródła prawa w okresie poklasycznym	63
I. Pierwsze zbiory konstytucji cesarskich	64
II. Próby uporządkowania <i>ius</i>	65
III. Upadek jurysprudencji i kultury prawnej	66
IV. Przedjustyniańskie próby kodyfikacji <i>leges</i> i <i>ius</i>	67
§ 13. Źródła prawa justyniańskiego	68

Część I. Prawo dotyczące osób

Rozdział IV. Osoby	73
§ 14. Prawo dotyczące osób w systematyce Instytucji Gaiusa	73
§ 15. Osoby fizyczne	73
I. Wolni – niewolnicy	75
1. Uwagi wstępne	75
2. Powstanie niewoli	76
3. Sytuacja prawna niewolników	76
4. Formalne i nieformalne sposoby wyzwolenia niewolnika	80
5. Ustawodawstwo Augusta dotyczące niewolników	82
6. Sytuacja prawna wyzwoleńców	83
7. Osoby <i>in mancipio</i> i stany podobne	84
II. Obywatele rzymscy – nieobywatele	84
III. Osoby <i>sui iuris</i> i <i>alieni iuris</i> – więź agnacyjna	86
IV. Pokrewieństwo kognacyjne	88
V. Zdolność prawna	89
§ 16. Osoby prawne	91
Rozdział V. Rodzina	94
§ 16a. Wprowadzenie	94
§ 17. Prawo małżeńskie	95
I. Zaręczyny (<i>sponsalia</i>)	97
II. <i>Iustum matrimonium</i>	98
1. Definicje małżeństwa	98
2. Zawarcie małżeństwa	98
3. Wymogi <i>ustum matrimonium</i>	99
4. Rozwiązanie małżeństwa	100
III. <i>Conventio in manum</i>	100
IV. Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami	102
1. Stosunki osobiste	102
2. Stosunki majątkowe	103
3. Posag	103
4. <i>Donatio ante nuptias</i>	104

V. Ustawodawstwo małżeńskie Augusta	105
VI. Konkubinat	108
§ 18. <i>Patria potestas</i>	109
I. Wejście pod <i>patria potestas</i>	111
1. Uwagi wstępne	111
2. Urodzenie z <i>iustum matrimonium</i>	111
3. Przyniesienie: <i>adoptio</i> i <i>adrogatio</i>	112
4. <i>Legitimatio</i>	114
II. Uprawnienia i obowiązki wynikające z <i>patria potestas</i>	114
III. Wyjście spod <i>patria potestas</i>	116
IV. Sytuacja prawna osób będących pod <i>patria potestas</i>	116
§ 19. Opieka (<i>tutela</i>) i kuratela	119
I. Powołanie opiekuna	119
II. <i>Tutela impuberum</i>	120
III. <i>Tutela mulierum</i>	121
IV. Kuratela	122
§ 20. Zdolność do czynności prawnych	123
Część II. Prawo dotyczące rzeczy	
Rozdział VI. Rzeczy i ich podziały	127
§ 21. Pojęcie rzeczy	127
I. Pojęcie <i>res</i> w prawie rzymskim	127
II. Pożytki (<i>fructus</i>)	128
§ 22. Podziały rzeczy	128
I. Podziały rzeczy w Instytucjach Gaiusa	128
1. <i>Res in patrimonio</i> – <i>res extra patrimonium</i>	128
2. <i>Res corporales</i> – <i>res incorporales</i>	129
3. <i>Res Mancipi</i> – <i>res nec Mancipi</i>	130
II. Inne podziały rzeczy w prawie rzymskim	131
1. Rzeczy ruchome (<i>res mobiles</i>) – nieruchomości (<i>res immobiles</i>)	131
2. Rzeczy oznaczone co do gatunku (<i>genus</i>) – rzeczy oznaczone co do tożsamości (<i>species</i>)	131
3. Rzeczy zużywalne – rzeczy nieużywalne	132
4. Rzeczy podzielne – rzeczy niepodzielne	132
5. Rzeczy pojedyncze – rzeczy złożone – rzeczy zbiorowe	133
Rozdział VII. Władanie rzeczami (prawo rzeczowe)	134
§ 22a. Wprowadzenie	134
§ 23. Formy władania rzeczami	134
I. Własność	135
1. Pojęcie własności	135
2. Rodzaje własności rzymskiej	136
3. Uprawnienia właściciela i ich ograniczenia	138
4. Współwłasność	140
II. Posiadanie	141
1. Pojęcie posiadania	141
2. Rodzaje posiadania	142
§ 24. Nabycie władania rzeczami	143
I. Nabycie własności	144

1. Uwagi wstępne	144
2. <i>Mancipatio</i>	145
3. <i>In iure cessio</i>	146
4. <i>Traditio</i>	146
5. <i>Usucapio</i> i <i>longi temporis praescriptio</i>	149
6. <i>Occupatio</i>	152
7. <i>Accessio</i>	153
8. <i>Specificatio</i>	155
9. <i>Thesaurus</i>	155
10. <i>Fructus</i>	155
II. Nabycie posiadania	156
§ 25. Ochrona władania rzeczami	157
I. Ochrona własności (ochrona petytoryjna)	158
1. Uwagi wstępne	158
2. <i>Rei vindicatio</i>	158
3. <i>Actio negatoria</i>	162
4. <i>Actio Publiciana</i>	162
5. Środki ochrony wynikające ze stosunków sąsiedzkich	164
II. Ochrona posiadania (ochrona posesoryjna)	166
1. Uwagi wstępne	166
2. Interdykty <i>retinendae possessionis</i>	166
3. Interdykty <i>recuperandae possessionis</i>	167
4. Zmiany w prawie poklasyicznym i justyniańskim	169
5. Interdykty <i>adipiscendae possessionis</i>	169
§ 26. Prawa na rzeczy cudzej (tzw. <i>iura in re aliena</i>)	170
I. Uwagi wstępne	170
II. Służebności (<i>servitutes</i>)	171
1. Służebności gruntowe (<i>servitutes praediorum</i>)	171
2. Służebności osobiste (tzw. <i>servitutes personarum</i>)	172
3. Ustanowienie i wygaśnięcie służebności	174
4. Ochrona służebności	174
5. Zasady dotyczące służebności	175
III. Zastaw	175
1. Uwagi wstępne	175
2. <i>Fiducia</i>	176
3. Zastaw ręczny (<i>pignus</i>)	176
4. Zastaw umowny (hipoteka)	177
5. Ustanowienie i wygaśnięcie zastawu	178
6. Przedmiot zastawu	178
7. Realizacja zastawu	179
8. Ochrona zastawu	179
9. Wielość zastawów	180
IV. Emfiteuza	180
V. <i>Superficies</i>	182
Rozdział VIII. Spadki	183
§ 27. Miejsce spadków w systematyce Instytucji Gaiusa	183
§ 28. <i>Hereditas</i> i <i>bonorum possessio</i>	184
I. <i>Hereditas</i> – pojęcie – podstawy powołania	184
II. <i>Bonorum possessio</i>	185

1. Geneza <i>bonorum possessio</i>	185
2. Sytuacja prawna dziedzica prawa pretorskiego	186
§ 29. Dziedziczenie testamentowe	187
I. Pojęcie testamentu	187
II. Rodzaje testamentów	188
1. Archaiczne formy testamentu	188
2. <i>Mancipatio familiae</i> – testament mancypacyjny	189
3. Testament pretorski	190
4. Testamenty w okresie poklasycznym	190
5. Testament żołnierski	191
III. Treść testamentu	191
1. <i>Heredis institutio</i>	191
2. <i>Substitutio</i>	192
3. Inne postanowienia zawarte w testamencie	194
4. Wydziedziczenie (<i>exhereditatio</i>) i tzw. dziedziczenie przeciwtestamentowe	194
IV. Nieważność i nieskuteczność testamentu	197
V. Kodycył	198
§ 30. Dziedziczenie beztestamentowe	198
I. Uwagi wstępne	199
II. Dziedziczenie według ustawy XII tablic	199
III. Dziedziczenie według edyktu pretorskiego	200
IV. Zmiany w dziedziczeniu beztestamentowym w okresie pryncypatu	202
V. Dziedziczenie według Nowel justyniańskich	202
§ 31. Nabycie spadku i jego skutki	205
I. Nabycie spadku	205
II. Sytuacja prawna spadkobiercy	207
III. Wielość współspadkobierców	208
IV. Ochrona spadkobiercy	208
§ 32. Przepisy o kosztach spadku	209
I. Zapisy testamentowe (<i>legata</i>)	210
II. Fideikomisy (<i>fideicommissa</i>)	213
Rozdział IX. Zobowiązania	215
§ 33. Wprowadzenie	215
I. Miejsce zobowiązań w systematyce Instytucji Gaiusa	215
II. Pojęcie zobowiązania	215
1. Uwagi wstępne	215
2. Określenia zobowiązań w źródłach prawa rzymskiego	216
3. Elementy rzymskiej <i>obligatio</i>	217
III. Teorie odnoszące się do genezy rzymskiej <i>obligatio</i>	218
§ 34. Podziały zobowiązań	220
I. Znaczenie klasyfikacji zobowiązań	220
II. Podziały zobowiązań z uwagi na ich charakter	220
1. Podział zobowiązań na jednostronne i dwustronne	220
2. Podział zobowiązań na zobowiązania ścisłego prawa (<i>stricti iuris</i>) i dobrej wiary (<i>bonae fidei</i>)	222
3. Tzw. zobowiązania cywilne (<i>obligationes civiles</i>) i zobowiązania naturalne (<i>obligationes naturales</i>)	222

§ 35. Świadczenie	223
I. Pojęcie i rodzaje świadczenia	224
II. Wymagania dotyczące świadczenia	226
III. Świadczenie w rzeczach określonych co do <i>genus</i> lub co do <i>species</i>	227
IV. Wielość świadczeń	228
1. Zobowiązanie przemienne (<i>obligatio alternativa</i>)	228
2. Upoważnienie przemienne (<i>facultas alternativa</i>)	228
V. Podzielność świadczenia i solidarność	229
1. Podzielność świadczenia	229
2. Solidarność	229
§ 36. Źródła zobowiązań	230
I. Uwagi wstępne	230
II. Klasyfikacja źródeł zobowiązań przedstawiona przez Gaiusa w Instytucjach i jej rozwój w <i>Res cottidianae</i>	231
1. Dwójpodział źródeł zobowiązań w Instytucjach Gaiusa	231
2. Trójpodział źródeł zobowiązań w <i>Res cottidianae</i>	232
III. Klasyfikacja źródeł zobowiązań w Instytucjach justyniańskich	233
IV. Inne klasyfikacje źródeł zobowiązań	234
§ 37. Zobowiązania z kontraktów i zdarzeń do nich zbliżonych	234
I. Geneza i rozwój rzymskiego systemu kontraktowego	238
II. Klasyfikacja kontraktów	239
III. Kontrakty realne (<i>obligationes re contractae</i>)	240
1. Pożyczka (<i>mutuum</i>)	240
2. Użyczenie (<i>commodatum</i>)	242
3. Przechowanie (<i>depositum</i>)	244
4. Zastaw ręczny (<i>pignus</i>)	245
IV. Kontrakty słowne (<i>obligationes verbis contractae</i>)	246
V. Kontrakty literalne (<i>obligationes litteris contractae</i>)	249
VI. Kontrakty konsensualne (<i>obligationes consensu contractae</i>)	250
1. Kupno-sprzedaż (<i>emptio venditio</i>)	250
2. Najem (<i>locatio conductio</i>)	255
3. Spółka (<i>societas</i>)	258
4. Zlecenie (<i>mandatum</i>)	261
VII. Rozszerzenie rzymskiego systemu kontraktowego	263
1. Uwagi wstępne	263
2. Kontrakty realne nienazwane	263
3. <i>Pacta</i>	265
4. Rozszerzenie pojęcia kontraktów	267
VIII. „Jakby kontrakty” (<i>obligationes quasi ex contractu</i>)	267
1. Pojęcie „jakby kontraktów”	267
2. <i>Negotiorum gestio</i>	268
3. <i>Tutela</i>	268
4. <i>Legatum per damnationem</i> oraz <i>sinendi modo</i>	269
5. <i>Solutio indebiti</i>	269
§ 38. Zobowiązania powstałe z czynów niedozwolonych i ze zdarzeń do nich zbliżonych	271
I. Pojęcie czynu niedozwolonego (<i>delictum</i>) w prawie rzymskim	273
II. Poszczególne delikty	275
1. <i>Furtum</i>	275

a) <i>Furtum</i> w ustawie XII tablic i w prawie przedklasycznym	275
b) <i>Furtum</i> w prawie klasycznym	277
c) <i>Furtum</i> w prawie poklasycznym	279
2. <i>Rapina</i>	279
3. <i>Dammum iniuria datum</i>	280
a) Odpowiedzialność za bezprawne wyrządzenie szkody w cudzym majątku według ustawy XII tablic	280
b) Odpowiedzialność za bezprawne wyrządzenie szkody majątkowej według <i>lex Aquilia</i>	280
c) Rozwój odpowiedzialności z <i>lex Aquilia</i> w prawie pretorskim i klasycznym	283
4. <i>Iniuria</i>	286
a) Pojęcie <i>iniuria</i>	286
b) <i>Iniuria</i> w ustawie XII tablic	286
c) <i>Iniuria</i> w prawie pretorskim i klasycznym	287
d) Odpowiedzialność kryminalna za <i>iniuria</i>	289
III. „Przestępstwa prawa pretorskiego”	289
1. Uwagi wstępne	289
2. <i>Metus</i>	290
3. <i>Dolus</i>	291
4. <i>Servi corruptio</i>	292
5. <i>Fraus creditorum</i>	292
IV. Inne zdarzenia rodzące skargę penalną (<i>obligationes quasi ex delicto</i>)	293
1. Pojęcie „jakby deliktów”	293
2. <i>Iudex qui litem suam fecit</i>	294
3. <i>Effusum vel deiectum</i>	295
4. <i>Positum aut suspensum</i>	297
5. <i>Exercitores navis aut cauponae aut stabuli de damno aut furto</i>	297
6. Inne przypadki zaliczane do „jakby deliktów”	298
§ 39. Umocnienie zobowiązań	299
I. <i>Intersessio</i>	299
II. Rzeczowe umocnienie zobowiązań	299
III. Osobowe umocnienie (zabezpieczenie) zobowiązań	299
IV. Kary umowne	300
§ 40. Skutki niewykonania zobowiązań	300
I. Uwagi wstępne	301
II. Podstawy odpowiedzialności za niewykonanie zobowiązania	301
III. Szkada majątkowa i odszkodowanie	303
IV. Zwłoka	303
§ 41. Wygaśnięcie zobowiązań	304
I. Wykonanie świadczenia	305
II. Zwolnienie z długu	306
III. Niemożliwość świadczenia	307
IV. <i>Novatio</i>	308
V. Zmiana podmiotów w stosunku obligacyjnym	308
VI. <i>Confusio</i>	309
VII. Śmierć stron i upływ czasu	309
VIII. Potrącenie	310

Część III. Prawo dotyczące skarg

Rozdział X. Ochrona praw prywatnych	311
§ 42. Ochrona praw prywatnych w systematyce przedstawiania prawa w Rzymie ...	311
§ 43. Postępowanie sądowe	312
I. Uwagi wstępne	313
II. Podstawowe pojęcia z zakresu procesu prywatnego	313
1. Jurysdykcja (<i>iurisdicatio</i>)	313
2. <i>Actio</i> – skarga – powództwo	314
3. Strony	315
4. Kontrydiktoryjność	316
5. Ciężar dowodu	317
III. Przemiany postępowania sądowego w Rzymie	318
IV. Ogólna charakterystyka postępowania legisakcyjnego i formułkowego ...	321
1. Podział postępowania na dwa stadia	321
2. Pozew prywatny	323
3. <i>Litis contestatio</i>	323
4. Wyrok	326
5. Postępowanie egzekucyjne	326
§ 44. Postępowanie legisakcyjne	327
I. Ogólna charakterystyka	327
II. Poszczególne <i>legis actiones</i>	328
1. <i>Legis actio sacramento</i>	328
2. <i>Legis actio per manus iniectioem</i>	331
3. <i>Legis actio per iudicis (arbitrive) postulationem</i> oraz <i>legis actio per conditionem</i>	332
4. <i>Legis actio per pignoris capionem</i>	333
§ 45. Postępowanie formułkowe	334
I. Ogólna charakterystyka	334
II. Formułka	335
1. Istota formułki	335
2. Części zwyczajne formułki	335
3. Części nadzwyczajne formułki	337
4. Przykłady formułek	340
III. Klasyfikacje (podziały) skarg	343
1. Znaczenie podziałów skarg	343
2. <i>Actiones in rem</i> – <i>actiones in personam</i>	343
3. Skargi cywilne (<i>actiones civiles</i>) – skargi pretorskie (<i>actiones honorariae</i>)	344
4. Skargi ścisłego prawa (<i>actiones stricti iuris</i>) – skargi dobrej wiary (<i>actiones bonae fidei</i>)	345
5. Skargi odszkodowawcze (<i>actiones rei persecutoriae</i>) – skargi penalne (<i>actiones poenales</i>)	346
6. Skargi noksalne	347
7. Inne podziały skarg	347
IV. Postępowanie egzekucyjne	348
§ 46. Postępowanie kognicyjne (<i>cognitio extra ordinem</i>)	349
I. Ogólna charakterystyka	349
1. Rozwój postępowania kognicyjnego	349
2. Cechy charakterystyczne procesu kognicyjnego	350

II. Rozpoznawanie spraw w postępowaniu kognicyjnym	351
1. System sądów cesarskich	351
2. Rozpoczęcie procesu	352
3. Rozprawa	353
4. Wyrok	354
5. Apelacja	354
III. Postępowanie egzekucyjne	355
IV. Szczególne rodzaje postępowania	355
§ 47. Ochrona pozaprosowa	357
I. Znaczenie ochrony pozaprosowej	357
1. W okresie postępowania legisakcyjnego i formułkowego	357
2. W okresie postępowania kognicyjnego	358
II. Środki ochrony pozaprosowej	358
1. Interdykty (<i>interdicta</i>)	358
2. Stypulacje pretorskie (<i>stipulationes praetoriae</i>)	360
3. <i>Missiones</i>	360
4. <i>Restitutio in integrum</i>	360

Zakończenie

Rozdział XI. Pojustyniańskie dzieje prawa rzymskiego	361
§ 48. Drogi recepcji prawa rzymskiego i jego wpływ na współczesną kulturę prawną	361
I. Pojustyniańskie dzieje prawa rzymskiego w Bizancjum	367
II. Pojustyniańskie dzieje prawa rzymskiego w Europie Zachodniej	368
III. Recepcja prawa rzymskiego	369
1. Średniowiecze i czasy nowożytne	369
2. Prawo rzymskie a nowoczesne kodyfikacje prawa cywilnego	370
§ 49. Nauka prawa rzymskiego	373
I. Prawo rzymskie jako przedmiot badań naukowych	376
II. Prawo rzymskie jako przedmiot kształcenia uniwersyteckiego	380
§ 50. Prawo rzymskie w Polsce	389
I. Rola prawa rzymskiego w Polsce przedrozbiorowej	394
II. Nauka prawa rzymskiego w okresie zaborów	396
III. Nauka prawa rzymskiego w okresie II Rzeczypospolitej	398
IV. Nauka prawa rzymskiego po II wojnie światowej	400
V. Obecność prawa rzymskiego w polskiej praktyce prawnej	403
Tablica synoptyczna	411
Indeks źródeł	423
Indeks terminów i zwrotów łacińskich	431

[Przejdź do księgarni →](#)